

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлигини таъминлашга қаратилган қонунчилигини таҳлил қилиш асосида фойдаланиш чеклаб қўйилган ахборотлар рўйхатини, мансабдор шахсларнинг жавобгарлиги масаласини, ОАВ томонидан қайд этилган органлар фаолияти очиқлиги даражасини ёритиб бориш тартибини, статистик маълумотларни эълон қилиш ва ахборот олувчиларга етказилган зарар ўрнини қоплаш билан боғлиқ жиҳатларни миллий қонунчиликка жорий этиш лозим.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – Б.76.
2. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Т.6. – Т.: Ўзбекистон, 1998, – Б.28–29.
3. Каримов И.А. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига // Халқ сўзи. – 2009. 27 июнь.
4. Каримов И.А. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига // Халқ сўзи. – 2012. 28 июнь.
5. Сайдалиев Қ. Эркин матбуот демократик жамият кўзгусидир // Ҳуқуқ ва бурч. – Тошкент, 2014. – №6. – Б.57.
6. Ўзбекистон Республикасида оммавий ахборот воситалари фаолияти, ривожланиши, эркинлиги кафолатлари тўғрисида таҳлилий маълумот. 2015 й. 1 январь // Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг веб-сайти – www.ari.uz.
7. Ўзбекистон Республикасида оммавий ахборот воситалари фаолияти, ривожланиши, эркинлиги кафолатлари тўғрисида таҳлилий маълумот. 2016 й. 1 июнь // Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг веб-сайти – www.ari.uz.
8. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигининг веб-сайти – www.uza.uz.
9. Birkinshaw P. Freedom of information and openness: fundamental human rights? Administrative Law Review. Vol.58, No.1 (Winter 2006), P. 177-218. (www.jstor.org).
10. Хамедов И.А. Открытость государственного управления как принцип и механизм // Жамият ва бошқарув. – Тошкент, 2013. – №2. – Б.14.
11. Асадов Ш.Ф. Ўзбекистонда маҳаллий ҳокимиятнинг очиқлигини ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш истиқболлари // Жамият ва бошқарув. – Тошкент, 2013. – №1. – Б. 82–88.
12. Дон Тапскотт, ю.ф.д., давлат маслаҳатчиси (Канада) (www.ted.com).
13. J.Fox. The Uncertain Relationship between Transparency and Accountability. Development in Practice, Vol. 17, No. 4/5 (Aug., 2007). P. 663. // (www.jstor.org).
14. Ann M. Florini. Increasing transparency in government. International Journal on World Peace, Vol.19, No.3 (September 2002), p4. // (www.jstor.org).
15. Нисневич Ю.А. Государство XXI века: тенденции и проблемы развития: монография // – М.: КНОРУС, 2012. – С.177–178.
16. Гунин Д.И. Транспарентность и тайна информации: теоретико-правовой аспект // Автореф. Дис. на к.ю.н. – Екатеринбург, 2008. – С. 7.
17. Бегина И.А. Транспарентность власти в общественном мнении: региональный срез // Известия Саратовского университета. 2010.Т.10. Сер.Социология. Политология, вып. 2. – С. 10.

Э.Ж.Раҳматов,

ТДЮУ “Бизнес ҳуқуқи” кафедраси ўқитувчиси

МАЪМУРИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШДА БОЖХОНА ОРГАНЛАРИ БОШҚАРУВИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ

Аннотация: ушбу мақолада муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикасида божхона сиёсатини амалга оширувчи органларнинг ҳуқуқий мақоми ва фаолиятини ёритиб берувчи назарий асосларни ривожлантириш, божхона органлари фаолиятига тааллуқли қонунчилик ҳамда мамлакатимизнинг иқтисодий хавфсизлигини таъминлашда божхона органларининг тутган ўрнини белгилаб берувчи нормалар таҳлил этилган.

Калит сўзлар: божхона, божхона сиёсати, божхона органлари, иқтисодий хавфсизлик, маъмурий процедура.

Аннотация: в данной статье автор проанализировал нормы, определяющие роль таможенных органов. Указаны теоретические основы правового статуса таможенных органов в Республике Узбекистан, а также законодательства, касающегося деятельности таможенных органов и экономической безопасности страны.

Ключевые слова: таможня, таможенная политика, таможенные органы, экономическая безопасность, административная процедура.

Annotation: in this article the author has analysed the norms defining a role of customs authorities. Theoretical bases of legal status of custom bodies in the Republic of Uzbekistan, and also the legislations concerning activity of custom bodies and economic security of the country are specified.

Key words: custom house, custom policy, custom bodies, economic security, administrative procedure.

Мамлакатимизнинг бозор муносабатларига ўтиши, ташқи савдо алоқаларининг ўсиб бориши, божхона чегаралари орқали йўловчилар ҳаракатланишининг ортиб бориши, миллий ва фуқароларнинг шахсий хавфсизлик масалаларининг йил сайин кучайиб бориши, умумэтироф этилган замонавий технологияларнинг жорий этилиши ва жаҳон мамлакатлари билан иқтисодий интеграциялашув жараёнининг ортиши давр тақозосига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси божхона тизимини замон талабларига мос равишда ислоҳ этишни талаб этмоқда. Шу ўринда Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.Каримов таъкидлаганидек, “Ташқи иқтисодий соҳа тармоқ мажмуини вужудга келтирмасдан, божхона хизмати ишини халқаро стандартлар ва талаблар даражасида йўлга қўймасдан туриб, халқаро алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳкамлашни тасаввур қилиб бўлмайди [1].

Ҳар қандай давлатда демократик жараёнларнинг амалга оширилиши учун давлат ҳокимияти органлари жуда катта ўринга эга ва уларнинг бир бирини тийиб туриши ва ўзаро ҳамкорлиги демократик жараёнларни намоён қилишда муҳим ўрин тутди. Ўзбекистон Республикасида ҳам давлат ҳокимияти органларининг ўзаро ҳамкорлиги бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда мустаҳкамланган ва жуда кенг соҳаларни

ўзида қамраб олади. Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси ҳам ўз фаолиятини амалга ошириш жараёнида бошқа органлар ва ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади. Божхона соҳасида давлат бошқаруви ўзида мамлакатнинг миллий ва давлатлараро манфаатларини таъминлашга йўналтирилган, мақсадга эришишнинг воситалари ва чораларини белгилловчи ва мустақамловчи чоралар тизимини намоён этади. Божхона нормаларини такомиллаштиришда миллий нормаларни халқаро нормалар билан бирхиллаштириш ёки уйғунлаштириш муҳим аҳамиятга эга. Юқорида келтириб ўтилган омиллар божхона органлари бошқарувини ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштиришни янада жадаллаштиришга зарурат туғдирди. Олиб борилаётган ислохотларни янги босқичга олиб чиқаётган 2017- 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида Импорт-экспорт операциялари бўйича бериладиган сертификат ва рухсатнома ҳужжатларини унификациялаштирилган божхона ахборот тизими орқали тақдим этишни йўлга қўйиш [2] тартибини белгилаш мамлакатимизда божхона тизимини такомиллаштиришнинг янги босқичларидан саналади.

Умуман олиб қараганда, бугунги кунда божхона органларининг фаолияти тубдан ўзгариб кетмоқда. Божхона органларининг мақоми, уларнинг бажарадиган асосий вазифа ва функциялари жуда кенгайтирилди ва қонунчиликда аниқ қилиб белгилаб берилди. Божхона органларининг фаолияти Ўзбекистон Республикаси ҳудудида аниқ тартибга солинган бўлишига қарамайдан ҳозирги жадаллик билан ривожланиб бораётган жамият ҳаётида мазкур соҳани янада ривожлантириш долзарб масала ҳисобланади. Бизга маълумки, давлатнинг асосий иқтисодий хавфсизлигини божхона органлари таъминлаб беради. Шу сабабли ҳам божхона бошқаруви соҳасида халқаро ҳамкорлик масалалари тобора долзарблик акс этиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлар божхона хизматлари билан халқаро муносабатларида тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорликка асосланган икки томонлама алоқаларни ривожлантириш устувор ҳисобланади. Бу борада 123 та норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар имзоланган, шундан 32 таси ҳуқуқматлараро ва 91 таси хорижий идоралараро шартномалардир [3].

Божхоналар мамлакат бозорини химоя қилиш воситаларидан биридир. Шу сабабли ташқи иқтисодий фаолиятни бошқаришни эркинлаштириш ва халқаро андозаларга мос ҳолга келтиришни таъминлаб туриш зарур ҳисобланади. Шу мақсадда четдан келтирилаётган маҳсулотлар учун олинадиган божхона тўловларини унификация қилиш, импортга оид шартномаларни рўйхатдан ўтказиш тартиби соддалаштирилиб борилмоқда.

Ўз навбатида давлатлараро иқтисодий ҳамкорликдан ташқари божхона соҳасидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ҳам халқаро ҳамкорликка зарурат туғдиришини таъкидлаш мумкин.

Маълумотларга кўра, ўтган 2016 йилда божхоначилар томонидан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа идоралар билан ҳамкорликда 19 мингдан ортиқ қонунбузарлик ҳолатлари аниқланиб, қиймати 68 млрд сўмлик товар-моддий бойликлар ашёвий далил сифатида ушлаб қолинди [4].

Шунингдек, бугунги кунда божхона соҳасини

модернизациялаш масаласига катта эътибор қаратилмоқда. Халқаро миқёсда чуқур тадқиқ этилаётган ушбу масала ҳақида Люк де Вульф фикр юритар экан, “замонавий божхона хизматини ташкил этишда ахборот технологиялари муҳим аҳамиятга эга. XX асрнинг 70 йилларида кўплаб иқтисодий ривожланган мамлакатлар ўз божхона хизматида масалаларни ҳал этишнинг самарадорлигини ошириш мақсадида технологияларга мурожаат этишни бошлади. Йиллар ўтгани сари ахборот технологиялари тизими қайта ишланиб, мукаммаллаштирилиб, хизматдан фойдаланиш эса соддалаштирилиб, ва баъзи давлатлар тажрибаси халқаро стандартларга айланиб улгурди [5]. Шундан келиб чиқиб, барча давлатлар ўз божхона хизматига автоматлаштирилган ахборот тизимларини жорий этишмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Макроиқтисодий барқарорликни янада мустақамлаш ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини сақлаб қолиш, жумладан, Давлат бюджети барча даражада мутаносиб, миллий валюта ва ички бозордаги нарх даражаси барқарор бўлишини таъминлаш – энг муҳим устувор вазифамиздир [6]. Мамлакатимизнинг бозор муносабатларига ўтиши, ташқи савдо алоқаларининг ўсиб бориши, божхона чегаралари орқали йўловчилар ҳаракатланишининг ортиб бориши, валюта соҳасида ислохотларнинг такомиллашуви, фуқаролар шахсий хавфсизлик масалаларининг йил сайин кучайиб бориши, умумэътироф этилган замонавий технологияларнинг жорий этилиши ва жаҳон мамлакатлари билан иқтисодий интеграциялашув жараёнининг ортиши давр тақозосига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси божхона тизимини замон талабларига мос равишда ислох этишни талаб этмоқда.

Мамлакатимиз ташқи иқтисодий алоқаларининг тараққий этиб бориши божхона соҳасидаги давлат бошқарувининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини илмий тадқиқ этиб ўрганиш заруратини келтириб чиқармоқда. Шу билан бирга “Ўзбекистон Республикасида Маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини ташкил этиш асослари ҳудудларни ривожлантириш суръатларини пасайтирувчи, жойларда тўпланиб қолган муаммоларнинг ўз вақтида ҳал этилишини таъминламаётганлиги таъкидланиб, ижро этувчи ҳокимият органлари ва улар раҳбарлари жавобгарлик соҳасининг аниқ чегараси, айниқса, жойларда ижро этувчи ҳокимият органларининг ички идоравий ва идоралараро ўзаро ҳамкорлигининг таъсирчан механизмларини яратиш, бошқарув жараёнига ишларни режалаштириш ва ташкил этишнинг замонавий инновацион услубларини, илғор ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш даражасини кучайтириш каби вазифалар қўйилди.

Шу ўринда Ўзбекистон Республикасининг жаҳон иқтисодиётига интеграциялашув, халқаро иқтисодий ва сиёсий ташкилотларга аъзо бўлиб кириши ундан ташқи иқтисодий фаолият асосларини ислох этишни талаб қилади ва бу ўз навбатида божхона сиёсатини қайта кўриб чиқишни тақозо этмоқда. Божхона соҳасидаги меъёрий-ҳуқуқий база, божхона сиёсатини уйғунлаштириш масалалари кун тартибдаги муҳим вазифалар қаторига кўтарилди.

Ўрни келганда таъкидлаш керакки, мамлакатимиз иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш мақсадида божхона хизматининг иқтисодий, фискал соҳалардаги фаолиятини тартибга солувчи асосий қонунлар ва бошқа қонуности ҳужжатлари жаҳон тажрибасини ўрганган ҳолда, Жаҳон Савдо Ташкилоти, Жаҳон Божхона Ташкилоти ва бошқа кўплаб халқаро нуфузли ташкилотлар ҳужжатларини ҳисобга олган ҳолда қабул қилинди. Ўтиш даври қийинчиликларини инобатга олган ҳолда, уларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишга ҳам тўғри келди. Бунинг самараси ўлароқ, божхона органлари фақатгина давлат хазинасига даромад туширадиган орган эмас, балки унинг иқтисодини жаҳон иқтисодий билан интеграциялашуви учун замин ҳозирлайдиган, мамлакатга хорижий инвестицияларни жалб этиш ва мамлакат ички бозорида экспорт салоҳиятини кучайтирувчи рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқарилиши учун кўмаклашувчи қуролга айланди.

Божхона хизматининг навбатдаги асосий вазифаси - ишини халқаро стандартлар ва талаблар даражасида мувофиқлаштириш ҳамда кейинги иқтисодий ривожланиш истиқболлари учун миллий – давлат манфаатларига тўлиқ жавоб берадиган божхона сиёсатининг устувор йўналишларини аниқ белгилаб олишдан иборат бўлиб келмоқда.

Божхона соҳасида иқтисодий хавфсизлик борасидаги мавжуд ёндашувларни ижобий баҳолаган ҳолда шуни таъкидлаш керакки, қуйидаги ёндашув ўзининг кенг қамровлилиги билан ажралиб туради., яъни: божхона соҳасида иқтисодий хавфсизлик божхона сиёсати ижроси ва божхона ишини самарали ташкил этиш асосида божхона органларига юклатилган вазифаларни иқтисодий хавфсизлик нуқтаи назаридан тўлиқ ва сифатли бажариш ҳамда миллий иқтисодиётни самарали ривожлантиришга йўналтирилган божхона воситаларини қўллаш асосида тегишли мавжуд хавф-хатарларнинг олдини олиш ҳамда ижтимоий-иқтисодий натижаларни таъминлаш лаёқатидир.

Иқтисодий хавфсизлигимиз яна шу нарса билан малакаланидики, бугунги кунда ташқи иқтисодий фаолиятнинг географик йўналиши бўйича мамлакатимиз АҚШ, Буюк Британия, Германия, Франция, Канада, Италия, Япония, ХХР, Корея, Россия ва Бразилия каби 50 дан ортиқ мамлакат билан товарлар ва хизмат экспорти ҳамда 100 дан зиёд мамлакатлар билан товарлар импортини амалга ошириб келмоқда. Ташқи савдо айланмаси ривожланиб бораётган Осиё мамлакатлари ҳисобига ўзгариб бормоқда. Бу ҳам, ўз навбатида, божхона органлари олдига катта масъулият қўяди.

Божхона органлари томонидан мақсадли ташкилий-иқтисодий ва бошқа тадбирларнинг амалга оширилиши натижасида ушбу соҳа мамлакатимизда иқтисодий ислохотларни амалга ошириш, ташқи иқтисодий фаолиятни тартибга солиш ва ривожлантириш ҳамда иқтисодиётни модернизация қилиш ва ишлаб чиқариш соҳаларини техник-технологик жиҳатдан янгилашда фаол иштирок этиб келмоқда.

Мамлакатимизда божхона хизматини ташкил этиш ва уни самарали ривожлантириш жараёни, таҳлили асосида соҳа бошқаруви ва божхона хизматининг бугунги ривожланиш ҳолати таҳлили асосида қуйидаги хулосаларни чиқариш мумкин:

- мамлакатимизда божхона хизмати жаҳон стандартларига мувофиқ ҳолда ташкил этилиб, божхона соҳасини тартибга солувчи тегишли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар халқаро нормалар асосида ишлаб чиқилган ва амалиётга жорий этилган;

- соҳанинг юқори малакали кадрлар билан таъминлаш даражасини оширишга мақсадли тадбирларнинг амалга оширилиши ва маънавий-маърифий тадбирларнинг мунтазам равишда ташкил этилиши орқали эришилган;

- замонавий талаблардан келиб чиққан ҳолда амалга оширилган чора-тадбирлар, шунингдек, соҳадаги модернизация жараёнлари божхона хизматининг юқори даражадаги моддий-техник базасини яратишга имкон берган;

- божхона сиёсатини амалга ошириш ва иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш ишлари соҳада тегишли равишда ташкил этилиб, ташқи иқтисодий фаолиятни самарали ташкил этиш, товарлар экспорти ва импортини амалга ошириш, мамлакатимиз иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш борасида муайян натижалар қўлга киритилди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т.1. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 1996. - 689.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармон (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда)

3. Тангриев Ҳ. Иқтисодий хавфсизлик ва халқаро ҳамкорлик чорраҳасида. // Солиқ ва божхона хабарлари” газетаси // - № 4. 2017 йил

4. Luc De Wulf and José B. Sokol. Customs modernization handbook. The World Bank. // 2007. Washington D.C.

5. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси. // www.uza.uz.